

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 24

Заснований в 1996 році

Рівне – 2002

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.
 Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 24. — Рівне: РДГУ,
 2002. — 176 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і практики громадянського виховання, а також з питань педагогіки, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, розвитку і профорієнтації дітей та учнівської молоді в дошкільних закладах, сучасній школі, вищих навчальних закладах та позашкільних установах.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів, а також працівників позашкільних установ.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН

Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович**
 (Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович**
 (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович**
 (заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович**
 (Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна**
 (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна**
 (Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна**
 (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович**
 (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович**
 (Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна**
 (Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович**
 (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович**
 (Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович**
 (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович**
 (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович**
 (Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович**
 (заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету
 (протокол № 4 від 29.11.2002 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет
 ISBN 966 — 7281 — 07 — 5. © Рівненський державний гуманітарний університет, 2002

	Добір молодих кадрів для керівництва учнівськими клубами, об'єднаннями тощо	Добір досвідчених спеціалістів для керівництва творчою діяльністю учнів
	Увага стажу в подальшому зростанні вчителів	Увага індивідуальним можливостям у посадовому зростанні
	Демократизація шкільного життя взагалі	Демократизація управління як основа демократизації шкільного життя
4. Контроль	Опора на перевірку методики проведення виховних занять	Увага до кінцевих результатів, вивчення суті взаємодії вихователя і вихованців
	Увага до виховної функції контролю	Увага до методичної спрямованості контролю
	Використання сталої випробуваної системи внутрішнього контролю	Постійне оновлення системи контролю, використання нових моделей контролю
	Планування контролю одностайно керівником	Обговорення системи внутрішнього контролю в колективі
	Використання несподіваного контролю як засобу адміністративного впливу	Забезпечення випереджувального контролю характеру
	Спрямування психологічної сторони внутрішнього контролю на доброзичливі стосунки керівника та підлеглого	Увага до мотиваційної функції контролю
	Дотримання формальних вимог контролю до всіх організаторів виховного процесу	Демократизація внутрішнього контролю, дотримання принципу егалітарності
	Контроль визначається як основний засіб перевірки роботи вчителів як вихователів	Контроль визначається як засіб регулювання та корекції виховного процесу
5. Регулювання	Колективна (безособова) відповідальність	Індивідуальна відповідальність
	Використання перевірених технологій виховання	Створення нових та оновлення існуючих технологій
	Орієнтація на співпрацю, співуправління із підколективом. Створення ділової атмосфери	Формування колективу критичних однодумців. Створення творчої атмосфери
	Стимулювання педагога-вихователя до роботи	Мотивація педагога до роботи
	Здійснення управлінської діяльності засобами управлінського циклу	Приведення функцій управління у відповідність до завдань закладу
	Забезпечення усталеної системи підвищення кваліфікації педагогів-вихователів	Здійснення підвищення професійної майстерності на діагностичній основі

Як бачимо, традиційне управління накопичило чималий досвід керівництва, який неможливо відкидати. Ознаками його є раціоналізація, оптимізація, системність управлінської діяльності, широке застосування основ НОПу. Сутність же інноваційного управління полягає у розвитку діалогу та взаємозбагаченні підходів до керівництва школою, в розкритті індивідуальності, інтелектуальних і творчих здібностей як керівника, так і всіх учасників виховного процесу, у відході від уніфікації та жорсткої регламентації діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

30. Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI ст."). – К.: Райдуга, 1994. – 61с.
31. Буркова Л. Ще раз про педагогічні технології // Директор школи. – 2001. - №2. – с. 54-58.
32. Зайченко О.І. Теорія і практика управлінської діяльності районного відділу освіти. / О.І. Зайченко, Н.М.Островерхова, Л.І.Даниленко. – К., 2000. – 165 с.
33. Конаржевський Ю.Д. Внутрішкільний менеджмент. – М.: Новая школа, 1993. – 140с.
34. Рабченко Т.С. Управління виховною діяльністю в школі. – Рівне, 1999. – 213 с.

Одержано редакцією 12.09.2002.

УДК: 371. 032. 001. 76

О.В. БЕЗКОРОВАЙНА

ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В ДУСІ ТОЛЕРАНТНОСТІ: ІННОВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

З перетворенням України в самостійну державу освіта стала власною справою українського народу. Розбудова системи освіти, її докорінне реформування мають стати основою відтворення

інтелектуального, духовного потенціалу народу, виходу вітчизняної науки і культури на світовий рівень національного відродження, становлення державності. У зв'язку з цим виховання учнівської молоді в дусі толерантності, взаєморозуміння є однією з актуальних проблем державної політики України, освіти, педагогічної науки. Виховання в дусі толерантності починається з прищеплення людям знань про їхні права та свободи з метою забезпечити їхню реалізацію та зміцнити прагнення кожного до захисту прав інших. Таке виховання сприяє поліпшенню солідарності як між окремими особами, так і між мовними групами і націями. В інтересах міжнародної злагоди принципово важливо, щоб кожна людина, громада та нація усвідомлювали та поважали багатокультурний характер людського співтовариства. Без толерантності не може бути миру, а без миру не можливі розвиток і демократія.

Грунтуючись на вітчизняному законодавстві і дотримуючись міжнародних документів, зокрема Декларації принципів толерантності, яка була ухвалена членами ООН з питань освіти, науки і культури, українська національна система має всі можливості для реалізації ідей толерантної педагогіки.

Одним із найважливіших документів України є її Конституція – Основний закон, який визначає права і обов'язки громадян нашої держави, головні напрямки побудови демократичного, миролюбного, цивілізованого суспільства в Україні. Україна – мирна держава і це чітко відображено в Конституції. Зокрема в загальних засадах Основного закону, в статті 18 говориться: “Зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права.” Дбаючи про забезпечення громадянської злагоди і взаєморозуміння, піклуючись про права і свободу людини та гідні умови її життя, в окремих статтях Конституція визначає право кожної людини на свободу та особисту недоторканість, гарантує право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, право на свободу світогляду і віросповідання [стаття 29, 34, 35].

Конституція України є основою для виховання підрастаючого покоління справжніми громадянами незалежної української держави і спрямовує виховання молоді України в дусі толерантності, гуманізму, демократії, національного відродження та збереження культурної спадщини народу.

Виховання в дусі толерантності націлене на протидію негативним впливам, які викликають страх та відособлюють від інших. Вона розвиває в молоді моральні критерії, здібності запобігати конфліктам або розв'язувати їх ненасильницькими засобами. Основні принципи толерантності мають чимало точок дотику з ідеями гуманістичної психології, особливо, коли розглядати і осмислювати суть особистості. Перед педагогами стоїть завдання цілісного розвитку дитини, а для цього потрібен деякий освітній простір, який дає людині можливість самореалізації і вибору. Розв'язання цього завдання можливе лише в атмосфері позитивного психологічного клімату.

Виховання в дусі толерантності включає також проблеми, які турбують сучасних школярів і які можна згрупувати за такими основними напрямками:

- стосунки учня з однокласниками;
- стосунки його з батьками;
- усунення конфліктних ситуацій з учителями;
- проблема професійного вибору.

Питання теорії і практики виховання учнівської молоді в дусі толерантності висвітлюють, як вітчизняні, так і зарубіжні вчені – педагоги сучасності. Вивчення праць вчених показало, що кожен з них по своєму, з своєї точки зору розглядає різні аспекти педагогіки толерантності, досліджує методологію і теорію виховної роботи учнівської молоді в дусі толерантності. В статті О.В. Швачко “Толерантність як психолого-соціальний феномен” автор дає визначення поняття “толерантність”. Це є новий формулюючий напрямок загальної педагогічної теорії і практики, в завдання якого входять:

- дослідження процесів виховання і освіти різних вікових груп;
- створення умов саморозкриття і самореалізації особистості;
- формування особистої відповідальності кожного за свої дії та вчинки.

О.В.Швачко зазначає, що толерантність означає своєрідну діяльнісну установку, а не пасивність, навіть на рівні споглядання подій соціальної реальності, адже – йдеться лише про різні форми внутрішнього чи зовнішнього зусилля для досягнення злагоди. Така гармонія стає наслідком благородних цілей життя і діяльності людини, спрямованих на користь своїм близьким, державі.

Питання толерантності, терпимості та взаємоповаги відображені в працях Н.К. Пастушенко. Толерантність це не одне і теж, що терпіння чи терпеливість. Якщо терпіння виражає частіше всього почуття чи дію з боку відчуваючого біль, насилля чи інші форми негативного впливу, то терпимість заключає в собі повагу чи визнання рівності інших і відмову від домінування чи насилля. На нашу думку, цей висновок є необхідним на сьогодні і відповідає певним вимогам у вихованні шкільної молоді на принципах толерантності.

П.П. Степанов розкриває свою точку зору на виховання учнівської молоді в дусі толерантності. Він розробив орієнтовну концепцію дослідження навчальних та правових занять. Адже школа здатна стати для дітей школою ненасилля, свободи, толерантності. Ці заняття як раз і передбачають створення

умов для орієнтації дітей на цінності не насилля, справедливості як характерну основу поведінки в соціальних конфліктах і принцип їх конструктивного вирішення.

В.Г. Маралов і В.А. Сітаров виділяють таке поняття, як “педагогіка ненасилля”, яка є складовою частиною педагогіки толерантності. Одним з її основних завдань є поширення толерантних ідей серед молоді, виховання гуманізму, розуміння того, що терпимість здатна вирішити конфлікти.

Вчені характеризують такі основні ознаки педагогіки ненасилля:

Педагогіка ненасилля - це рух прогресивних педагогів, які виступають проти різних форм примусу, приниження людської гідності, це реалізація нових ідей в освіті й вихованні, які мають за мету формування творчої активної особистості, яка буде своє життя на основі довір'я, терпимості.

Педагогіка ненасилля – це гуманізм в дії, який ґрунтується на принципі особистого підходу і виступає за гуманізацію всіх відносин, заперечує пригнічення.

В.Г. Маралов і В.А. Сітарів наголошують на головному: без толерантності, справедливості, гуманізму насилство саме по собі не зникне. За це слід боротися найрішучішими і найгуманнішими засобами.

В “Декларації принципів толерантності” ООН звертається особлива увага на обов'язок країн-членів розвивати та забезпечувати поважання прав людини та основних свобод для всіх без винятку незалежно від їхньої раси, статі, мови, національної незалежності, релігії або стану здоров'я і боротися з проявами нетерпимості, приймають та урочисто проголошують її. Сповнені рішучості зробити все необхідне для утвердження ідеалів толерантності в суспільстві, оскільки толерантність є не тільки важливим принципом а й необхідною умовою миру та соціально-економічного розвитку всіх народів.

В.М. Тишков розкриває свою точку зору на виховання учнівської молоді на принципах толерантності. В одній із своїх статей він визначає: “Педагогіка толерантності повинна вчити вмінню аналізувати місцеві ситуації, обставини у власній школі, класі, в сім'ї, а також здатність до критичного самоаналізу. Педагогіка толерантності повинна запропонувати як загальні міри і прийоми реакцій та нетерпимості і на шляху її усунення чи нейтралізації”.

Роль гуманітарних дисциплін у вихованні школярів в дусі толерантності проаналізували в своїх працях Л.Н. Алексашкіна, С.І. Метліна, Є.В. Швачко. Л.Н. Алексашкіна розкриває “панораму знань”, яка є в шкільних гуманітарних предметах (історія, література, мова) і пропонує декілька нових підходів у вихованні дітей в дусі толерантності і взаєморозуміння за допомогою циклу предметів.

Л.Н. Алексашкіна вказує на :

- системний підхід до виховання школярів на принципах толерантності та взаєморозуміння; а) від початкових до старших класів; б) у взаємодії всіх предметів;
- розкриття різноманітності і суперечності світу, своєрідності історичних шляхів, пройдених народами, їх вклад у світову культуру, цінності творчої діяльності людини;
- виховання школярів майбутніми громадянами свого краю, країни світу, які усвідомлюють значення гуманістичних загальнолюдських цінностей і прав, які активно їх захищають.

На думку педагога, суттєве значення для формування на основі отриманих знань власних позицій і переконань школярів мають такі педагогічні прийоми:

- розгляд названих вище питань як на загальному, глобальному “макрорівні”, так і на “мікрорівні” – на близькому учням матеріалі оточуючої дійсності;
- використання в навчанні актуальної сучасної інформації, яка викликає в учнів особливий інтерес, почуття причетності до подій, що відбуваються в світі;
- створення проблемних, альтернативних ситуацій, які вимагають від учнів вибору, прийняти рішення, вміння обґрунтовувати свою точку зору.

Питанню виховання учнівської молоді в дусі толерантності і формування гуманної моральної особистості приділяють увагу не тільки педагоги, а й філософи та психологи. У вирішенні загальних комплексних завдань виховання в дусі толерантності поряд з педагогікою та іншими суспільними науками включається психологія. Заслужують на увагу психологічні проблеми процесу виховання молоді, зокрема підлітків, в дусі толерантності і взаєморозуміння, які розробила О.В. Шорохова. В її статті “Виховання в дусі толерантності” розглядаються питання формування світогляду, уявлень про мир, про ненасилля, проаналізовані шляхи та засоби підвищення ефективності виховання в дусі толерантності, даються результати емпіричних досліджень, установок, образів у дітей щодо терпимості, взаєморозуміння, оцінки дій своєї країни та інших країн. Основними об'єктами виховання в дусі толерантності О.В. Шорохова вважає особистість, малі та великі спільноти людей (малі групи, класи і т.п.)

Суб'єктами виховання в дусі толерантності є школа, сім'я, громадські організації, а також засоби масової інформації. В організації виховання в дусі толерантності всі форми впливу об'єднуються за трьома напрямками, які реалізуються через:

- а) вплив безпосереднього соціального оточення;
- б) безпосереднє отримання інформації;
- в) особистий досвід.

Вивчення наукової літератури по вибраній проблемі показали, що сучасне суспільство вимагає удосконалення і зовсім іншого підходу до процесу виховання учнівської молоді, примушує шукати і створювати нові, цікаві для дітей форми та оптимальні методи в нових соціально-економічних умовах. Удосконалення методів виховання школярів в дусі толерантності вимагає глибокого дослідження і обумовлюється об'єктивними і суб'єктивними факторами кожної школи, загально педагогічним керівництвом, залученням їх у практичну роботу, суспільну діяльність по засвоєнню основних понять педагогіки толерантності, рівнем теоретичної і практичної підготовки вчителів, рівнем їх професійного досвіду і знаннями з цієї проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

- Декларація принципів толерантності // Педагогіка толерантності. – 1999. – №3/4. – С.175 – 179.
- Головатенко А.Ю. Воспитание в духе уважения к правам народов, правам и свободам личности // Материалы педагогического проекта “Воспитание в духе прав человека в мире без войн”. Центр педагогики мира. – 1994. – С.81-82.
- Соколова Е.С. и др. “Образ врага”, “Образ партнёра” и преодоление стереотипов в воспитании // Материалы педагогического проекта “Анализ содержания общего образования с позиций воспитания в духе мира и взаимопонимания”. Центр педагогики мира. – М., 1995. – С.129 – 138.
- Алексашкина Л.Н. Роль гуманитарных дисциплин в воспитании в духе мира и взаимопонимания. Там же. – С.53 - 57
- Безкоровайна О.В. Педагогіка миру: визначення, завдання, шляхи їх реалізації // Педагогіка толерантності. – 1999. – №3/4. – С. 146 –154.

Одержано редакцією 12.09.2002.

УДК: 371. 161.2.

Т.Д. ДЕМ'ЯНЮК, С.В. КИРИЛЕНКО,
С.І. КАМІНСЬКА, Т.М. ГАВЛІТІНА

ПОЛОЖЕННЯ ПРО УКРАЇНСЬКУ НАЦІОНАЛЬНУ ШКОЛУ – РОДИНУ

1. Загальні положення

Українська національна школа-родина - це державно-громадський навчальний заклад, діяльність якого ґрунтується на використанні культурних та освітніх здобутків, прогресивних традицій українського народу. Він забезпечує потреби громадян у загальній середній освіті, а також інтелектуальний, духовно-моральний, фізичний розвиток і саморозвиток особистості, її соціалізацію, виховання громадянина-патріота України, орієнтується на перспективу розвитку нації.

Українська національна школа-родина у своїй діяльності керується Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», актами Президента України, Кабінету Міністрів України, Положенням про загальноосвітній навчальний заклад, Міжнародними правовими актами, Конвенцією про права дитини, Декларацією прав людини, рішеннями Генеральної Асамблеї ООН щодо сімейно-родинного виховання, наказами Міністерства освіти і науки України, рішеннями центральних і місцевих органів виконавчої влади та власним Статутом.

Освіта і виховання у школі-родині - національні за сутністю, змістом, носять людино-творчий та державоствердуючий характер.

Навчально-виховний процес здійснюється на державній політиці і галузі освіти і виховання, національних і вселюдських цінностях, досягненнях вітчизняної та світової наукової, народної педагогіки, варіативності і відкритості, забезпечує розвиток індивідуальності школяра.

Визначальним є реалізація ідеї народності навчання і виховання і на цій основі - формування системи знань про культурно-історичний шлях розвитку українського народу та народів, які проживають на території України; гуманізація і демократизація всіх сторін життя школярів; відхід від регламентації в організації їхньої діяльності; максимальна індивідуалізація навчання і виховання; врахування інтелектуального розвитку, здібностей, інтересів та нахилів, генетичної спадковості та етнізації особистості, складності і неоднозначності її внутрішнього світу, що зумовлює варіативність змісту, форм і методів навчання і виховання; органічне поєднання організаційно-педагогічної, сімейно-родинної, національно-культурної та просвітницької діяльності учителів, батьків, учнів, жителів села.

Українська національна школа-родина - це заклад, що забезпечує емоційно-психологічну захищеність та душевний комфорт учнів, формує особистість, здатну творити себе і своє життя, здійснювати самостійний вибір і приймати відповідальні рішення у різноманітних життєвих ситуаціях, виконуватимасштабні завдання, які забезпечують поступ нації.

Школа-родина організовує співпрацю, формує духовну спорідненість жителів села; плекає авторитет матері і батька, проявляє турботу про дітей, старих і немічних; в ній глибоко вивчаються традиції родини, досліджується історія родини.

ЗМІСТ

Передне слово.....	3
Сагач Г.М. Духовні джерела України.....	4
Чикалюк З.О. Духовно-моральний розвиток особистості в позашкільному закладі.....	8
Бричок С.Б. Викладання християнської моралі: екскурс і історію.....	12
Лавренюк В.М., Ціпан Т.С. Громадянське становлення свідомості і самосвідомості старшокласників в навчально-виховному процесі.....	15
Дем'янюк Т.Д. Інноваційна діяльність педагогів.....	18
Тимошук Н.С. Впровадження активних форм і видів діяльності старшокласників в умовах особистісно зорієнтованого виховання.....	20
Рабченко Т.С. Педагогічні технології управління виховним процесом в сучасній школі.....	26
Безкоровайна О.В. Проблеми виховання учнівської молоді в душі толерантності: інноваційний аспект.....	28
Дем'янюк Т.Д., Кириленко С.В., Камінська Є.І., Гавлігіна Т.М. Положення про українську національну школу-родину.....	31
Страшний В.І. Соціально-педагогічні умови модернізації змісту виховання учнів початкових класів загальноосвітніх шкіл на родинних традиціях українського народу.....	40
Петренко В.В., Дежнюк Г.С. Впровадження інноваційних форм національно-патріотичного виховання в позаурочній діяльності учнів сучасної школи.....	43
Мельничук Л.С., Байрамова М.Г. Діяльність методичної служби району: інноваційний підхід.....	47
Делідон С.В., Семенчак М.І. Превентивне виховання дітей та юнацтва в сучасній школі.....	49
Єнін В.М., Гордієвич Г.В. Естетичне виховання школярів у системі діяльності Малої академії народних мистецтв та ремесел.....	51
Умурзакова Т.Ф., Умурзаков С.Д. Інноваційна діяльність педагогічного колективу Рівненської державної гуманітарної гімназії.....	54
Гурінчук Л.С., Дем'янюк Т.Д., Мельничук В.Ф. Цільова творча програма превентивного виховання школярів.....	64
Кособуцька Г.П. Сучасна сім'я як основний фактор соціальної реабілітації дітей-інвалідів.....	71
Сойчук Р.Л. Сучасний стан трудового навчання в об'єднаній школі Великої Британії.....	75
Середович В.В. Розвиток творчого мислення молодших школярів засобами образотворчого мистецтва.....	79
Кулакова Л.М. Особливості розвитку творчості у підлітковому віці.....	85
Белова С.А. Концепція вчителя у педагогічній системі представників Бременської школи.....	87
Сременко Л.В. Підготовка майбутніх педагогів до реабілітаційної роботи в інтернатних закладах.....	89
Свириденко С.О. Активні методи навчання і виховання у формуванні здорового способу життя школярів.....	92
Зубілевич М.І. Скаутський рух: специфіка виховного процесу підростаючого покоління.....	98
Коваленко Є.І. Використання спадщини вітчизняних і зарубіжних педагогів у створенні інноваційних виховних технологій.....	99
Дупак Н.В. До питання національного виховання у Німеччині кінця XVIII–початку XIX століття.....	105
Головка М.Б. Проблема виховання духовності особистості в історії педагогічної думки.....	108
Савченко І.Д. Генега виникнення та формування довіри у дітей.....	112
Курінна С.М. Використання народних сміхових традицій у вихованні почуття гумору дошкільників.....	116
Кривошея Н.Б., Кривошея Д.В. Початкове економічне виховання старших дошкільників засобами дитячої літератури.....	121
Захарова Н.М. Система пізнавальних завдань як основа формування операційних знань молодших школярів.....	125
Гоголь Н.В. Розвиток мовлення школярів в системі початкової літературної освіти.....	127
Процюк В.М. Використання потенціалу української народної музичної творчості у морально-естетичному вихованні школярів.....	132
Одерій Л.С., Роздимаха А.І. Розвиток естетичного ставлення до оточуючого – засіб оновлення системи естетичного виховання дітей.....	134
Дятленко Т.І. Естетичне виховання старшокласників засобами літературного пейзажу.....	138
Новоселецький М.Ю., Янцур М.С., Дем'яненко І.О., Федорова І.Л. Готовність випускників Рівненського державного гуманітарного університету до професійної діяльності.....	141
Буцяк В.І. Фортепіанна підготовка студентів вищих педагогічних закладів на основі історико - стилісового підходу.....	151
Маковська О.О. Проблема наступності в системі школа – вуз у вітчизняній педагогіці.....	153
Михальська В.Р. Управлінський аспект професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя початкових класів.....	156
Сингаївський Д.В. Художнє конструювання – важливий етап підготовки вчителя загальнотехнічних дисциплін до творчої праці.....	158
Цюлюпа С. Д. Вільний час студентів як соціально-педагогічна проблема.....	162
Михайліченко І.В. Фізичне виховання працівників органів внутрішніх справ у контексті формування їхньої професійної культури.....	167
Відомості про авторів.....	172

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
зкладах освіти

Збірник наукових праць

**Наукові записки Рівненського державного гуманітарного
університету**

Випуск 24

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Редактор збірника наукових праць Дем'янюк Т.Д.

Технічний редактор Курченко Н.Б.

Комп'ютерна верстка Хомяк О.Л.

Здано до набору 12.09.2002 р. Підписано до друку 29.11.2002 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 24,8. Обл. вид. арк. 25,66. Замовлення № 16/1 Тираж 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31

Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки
(к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі

Рівненського державного гуманітарного університету

33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
зкладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 24. —
Рівне: РДГУ, 2002. — 176 с.**

ISBN 966 — 7281 — 07 — 5.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і практики громадянського виховання, а також з питань педагогіки, дидактики, історії педагогіки, методики навчання, розвитку і профорієнтації дітей та учнівської молоді в дошкільних закладах, сучасній школі, вищих навчальних закладах та позашкільних установах.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів, а також працівників позашкільних установ.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20